

ные по экономическим причинам, 39,4 % – уволенные по собственному желанию, 12,1% – другие причины безработицы [5]. В Крыму по экономическим причинам уволены – 37,9%, по собственному желанию – 33,0% [6]. Такая специфическая ситуация свидетельствует об обострении экономических противоречий и необходимости усиления действия инструментов регулирования рынка труда. Если принять во внимание весь комплекс причин, а именно спад производства, инвестиционные проблемы и неконкурентоспособность многих профессий в новых рыночных условиях, вызывающих рост безработицы в украинской экономике, то можно утверждать, что с ним возникла сложная ситуация. То есть причин для проявления безработицы более чем достаточно.

Украинская безработица имеет свои особенности: превышение уровня безработицы над официальными данными; скрытая безработица; большинство контингента, как скрытой так и открытой безработицы, занимается дополнительной трудовой деятельностью. Рассмотрение основных тенденций безработицы в Украине дает возможность сделать вывод о том, что главной задачей политики занятости на современном этапе является не ограничение ее уровня, а разработка комплекса мероприятий по преодолению ее скрытых и открытых форм.

Ситуацию на украинском рынке труда значительно ухудшает сегодня проблема с заработной платой. По данным Государственного комитета статистики, заработная плата в промышленности в 2003 году, рассчитанная на одного штатного работника, составляла 3,4 грн. за один оплаченный час (это составляет 0,6 доллара США в час). Если сравнить эту цифру с данными других стран за 1995 год, то по приблизительным подсчетам, разрыв средней почасовой оплаты труда в промышленности Украины будет отличаться от показателя Чехии вдвое, Венгрии – почти втрое, Польши в 3,4 раза, Испании свыше 21 раза, Италии свыше 27 раз, Франции свыше 32 раз, Австрии свыше 42 раз, Германии свыше 53 раз [1].

Обостряет социальные проблемы в Украине несвоевременная выплата заработной платы, которая приобрела устойчивый характер с середины 90-х годов. Общая сумма долга по выплате заработной платы на 1 января 2004 года составляла 1949,1 млн.грн. и равнялась половине (51,4%) фонда оплаты труда, предназначенного для выплаты работникам, занятым на крупных и средних предприятиях в 2003 году [5].

Опыт постсоциалистических стран Центральной и Восточной Европы свидетельствует о том, что реальный рост производства, приведший к созданию новых рабочих мест, начался лишь тогда, когда среднемесячная заработная плата поднялась до 300 долларов. В противоположность этому в Украине 46,9% от общей численности населения, в том числе 18,5% работающих, имеют денежный доход ниже прожиточного минимума [5].

В результате этого практически полностью утрачена стимулирующая функция заработной платы. Украинская экономика, базирующаяся на низкой стоимости трудового потенциала, не стимулирует процесс накопления и качественное воспроизводство рабочей силы.

Формирование полноценного рынка труда в Украине безусловно потребует определенного времени, в течение которого должны быть созданы все условия для функционирования рыночной экономики.

Подводя итог можно сказать следующее:

- учитывая остроту проблемы формирования рынка труда в Украине, не следует полагаться на то, что путь к их решению будет проложен с помощью свободного действия регуляторов рыночной экономики;
- достижение существенных результатов в решении этих проблем возможно лишь с помощью рычагов активной экономической политики государства.

Источники и литература

1. Богиня Д. Соціально-трудові відносини в Україні в контексті організації оплати праці та регулювання доходів // Україна: аспекти праці. – 2003. – № 7.
2. Васильченко В.С. Державне регулювання зайнятості. – К.: КНЕУ, 2003.
3. Злупко С.М., Радецкий И.И. Людський потенціал, зайнятість і соціальний захист населення в Україні: Навч. посібник / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка /. – Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001.
4. Павловская О. Регулювання ринку праці: фінансово-економічний механізм. – К.: Редакція “Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України”, 2001.
5. Про соціально-економічне становище України у 2003 році. – К.: Державний комітет статистики України, 2004.
6. Статистичний щорічник АРК за 2003 рік. – Сімферополь, 2004.
7. Шевченко Л. Мінімальна заробітна плата та її рівень: теоретичне осмислення проблем // Україна: аспекти праці. – 2003. – № 4.

Білик О.І.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Банки виконують широкий спектр функцій, пов'язаних з розвитком національної грошової та фінансово-кредитної системи. Цим визначається їх роль у цій системі та в розвитку економіки країни. Через ринок банківських послуг завжди є у полі зору державної політики. Від розвиненості та ефективності функціонування банків та ринку банківських послуг значною мірою залежить стабільність грошово-фінансової системи і динаміка економічного зростання. У тому зв'язку кожна країна прагне мати розвину-

тий банківський сектор, який покликаний сприяти економічному розвитку.

Останнім часом фінансово-кредитні установи та провідні науковці-економісти у своїх дослідженнях все більше уваги приділяють дослідженню процесів, що відбуваються на ринку банківських послуг, піднімаються питання розширення обсягів та спектру банківських послуг для реального сектора економіки та населення. Так проблематику вивчення особливостей функціонування та перспектив розвитку ринку банківських послуг опрацьовували та продовжують досліджувати ряд вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: О.В.Васюренко, А.М.Мороз, М.І.Савлук, В.Л.Кротюк, В.И.Колесников, Т.М.Адекенов, И.Т.Балабанов, Э.Дж.Долан, Г.Дж.Кэмбелл, Г.С.Панова, Е.Ф.Жуков, Смовженко Т.С., Коваленко С.Б., Шулькова Н.Н., Тарасівець О.М., Гордіца Т.М., Усоскин В.М., Несторенко Е.А., Хармоль А., Мантура В., Фігенбаум А, Крозбі Ф., Юран Дж., Гарчарчик Дж., Мод Д., Моллино Ф., Е.Деманг, Дж. М. Юран, Опольські К та інші. Разом із тим, практично всі ці дослідження присвячені аналізу заощаджень приватних господарств або ринку банківських послуг загалом. Приклади досліджень ринку банківських послуг для фізичних осіб трапляються не часто.

Реалії сьогодення показують, що аналіз ситуації на ринку банківських послуг, і зокрема на ринку послуг для фізичних осіб, необхідно проводити, досліджувати основні тенденції та зміни, що відбуваються на ньому і прогнозувати подальший розвиток цього ринку. У країнах із розвинутою економікою дослідження та детальний аналіз ринку банківських послуг для фізичних осіб здійснюється як великими аналітичними компаніями, так і аналітичними групами, що спеціально створюються при фінансових установах. Основною метою їхньої діяльності є дослідження попиту фізичних осіб на банківські послуги, факторів, що впливають на зміни попиту, вивчення очікувань споживачів банківських послуг та рівня задоволення від отриманих банківських послуг. В українських банківських установах, такий аналіз здійснюється переважно великими банками з метою отримання інформації про власну позицію та перспективи на цьому ринку. Такі дослідження носять хаотичний характер і не здатні відобразити реальної картини, що відбувається на ринку банківських послуг для фізичних осіб в цілому.

Отже, для отримання найоб'єктивніших результатів у ході нашого дослідження, нами був здійснений комплексний аналіз ринку банківських послуг для фізичних осіб, а саме досліджено вплив основних якісних та кількісних факторів на національний ринок банківських послуг для фізичних осіб протягом 2000-2005 років та умови і перспективи розвитку ринку банківських послуг, розглянути позитивний досвід зарубіжних банків щодо впровадження нових банківських технологій.

Станом на 01.10.2004 року в Україні було зареєстровано 183 банки (Рис.1).

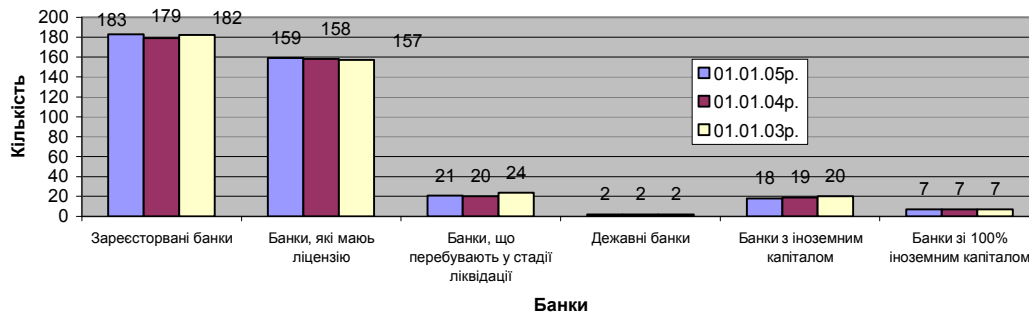

Рис.1 Динаміка кількості банківських установ в Україні за станом на 2003–2005рр.[1–4].

Разом із тим, якщо поглянути на кількість банків та їх філій у розрізі регіонів (рис.2), то бачимо, що фактично кожен регіон характеризується досить високою концентрацією банківських установ, які в основному представлені філіями банків, майже усі головні офіси банківських установ розташовані у м. Київ. По суті, така велика кількість банківських установ повинна була б повністю забезпечувати потреби населення у банківських послугах. Але, як відомо, якість банківських послуг лише до певної міри залежить від кількості банківських установ представлених на ринку послуг для фізичних осіб.

Спектр та обсяги послуг що надаються банками залишаються досить обмеженими – тоді, як сучасні умови господарювання вимагають нових форм та методів банківської підтримки. У промислово-розвинутих країнах Заходу накопичений багатий досвід інновацій, в тому числі і в банків, частина якого представляє безперечний інтерес для банків, і може бути з успіхом використана з урахуванням специфічних умов України.

Забезпечення прибуткової діяльності та підвищення рентабельності активів – важлива умова стабільного функціонування і розвитку банків України. Сумарний прибуток на 01.10.2004 р. становив 962,096 млн. грн. (за 2003 р. – 684,5 млн. грн.).

Отриманий банками прибуток за групами розподіляється нерівномірно. Так, банки I групи, на які припадає 54,1% банківських активів, одержали його на суму 480,520 млн. грн., або 49,9% від загального показника; банки II групи (активи становлять 14,7%) – 164,144 млн. грн. (17,06%); банки III групи (активи – 17,4%) – 196,634 млн. грн. (20,4 %); IV групи (активи – 13,8%) – 120,798 млн. грн. (15,55%). Як свідчать наведені дані, найвищою є рентабельність діяльності банків III групи [1–4].

Доходи зростали дещо вищими темпами, ніж витрати, що зумовило поліпшення співвідношення витрат і доходів, яке на 01.10.2004 р. становило 54,19% (на – 01.01.2003 р. – 93,5%; на 01.01.2002 р. – 93,8%).

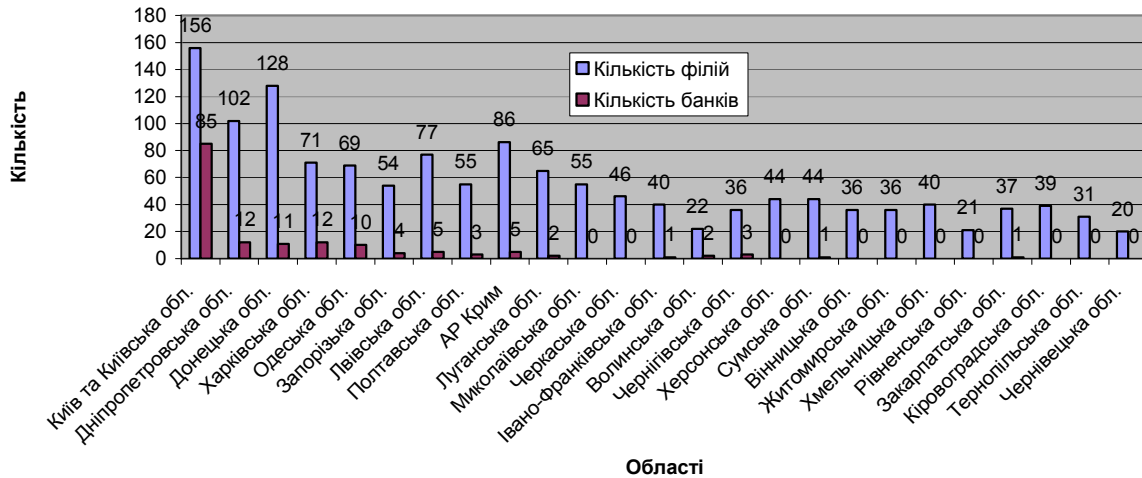

Рис.2. Кількість банків та філій банків за регіонами за станом на 01.10.2004 р. [1, с.64].

Порівняно з попереднім періодом дещо поліпшилися результативні показники діяльності банків. Рентабельність капіталу збільшилася із 7,50% у 2002 році до 9,36% у 2005, рентабельність активів зростає у порівнянні із 2001 роком на 1,27%. Чиста процентна маржа зменшилася з 6,31% у 2001 році до 4,93% на початок 2005 року. Як бачимо, банки України зберегли рентабельність своїх активів на рівні минулого року попри зменшення процентної маржі, що свідчить про збільшення обсягів активних операцій та про виваженішу політику процентних ставок (Табл.1).

Основними шляхами покращення результативних показників у подальшому мають бути прогресивні структурні зміни в активах, капіталі, зобов'язаннях банків, підвищення дохідності активів за рахунок скорочення частки недохідних і проблемних активів, а також зниження вартості запозичених та залучених коштів витратності діяльності, насамперед унаслідок скорочення адміністративних витрат тощо.

Таблиця 1.

Основні результативні показники діяльності банків

Показники	01.01.01р.	01.01.02р.	01.01.03р.	01.01.04р.	01.01.05р.
Рентабельність капіталу	-0,45	7,50	7,97	7,61	9,36
Рентабельність активів	-0,09	1,27	1,27	1,04	1,18
Чистий спред	7,10	8,45	7,20	6,97	5,76
Чиста процентна маржа	6,31	6,94	6,00	5,78	4,93

Та пори усі позитивні зміни в економіці сучасна структура грошових доходів населення України та її динаміка все ще не сприяють розвитку ринку банківських послуг для фізичних осіб (рис 3) [5, с.11]. Заробітна плата не займає ключове значення і за впливом на заощадження наближається до соціальних виплат (пенсій, стипендій, допомог). Про це свідчать і результати анкетних опитувань, проведених у 2003-2004 роках. Вони свідчать, що значна частина вкладників, майже 32 % неспроможна заощаджувати кошти в зв'язку з низькими заробітками та доходами, які ледве покривають потреби (рис. 3). Однак переконаність громадян у вигідності зберігання коштів у банках поступово міцнішає – майже 60% опитаних вважають за потрібне нагромаджувати заощадження в банківських установах, оскільки це дає змогу отримувати дохід у вигляді процентів за депозитами.

Результати опитування свідчать про доволі значні потенційні можливості вітчизняних комерційних банків щодо залучення заощаджень населення. Тому необхідно постійно поліпшувати імідж банківських установ, розширювати і якісно вдосконалювати депозитні операції, які здатні примножувати ресурси банку і забезпечувати на цій основі їх ширшу участь в інвестиційній та кредитній діяльності.

Головною причиною малої частки заощаджень населення у банківських установах є не лише низький рівень довіри до вітчизняної економіки. Нинішній рівень оплати праці та соціального захисту громадян України, їх низька купівельна спроможність є тими чинниками, що стримують розвиток грошових заощаджень населення, а отже, й розвиток виробництва, відтворення робочої сили, розв'язання найгостріших соціально-економічних проблем.

Аналізуючи стан ринку банківських послуг у аспекті залучення коштів від фізичних осіб, динаміка грошових вкладів населення за останні кілька років свідчить про зростання довіри громадян до банків і зацікавленості банкірів до збільшення частки залучених коштів населення у своїх активах (Рис.5).

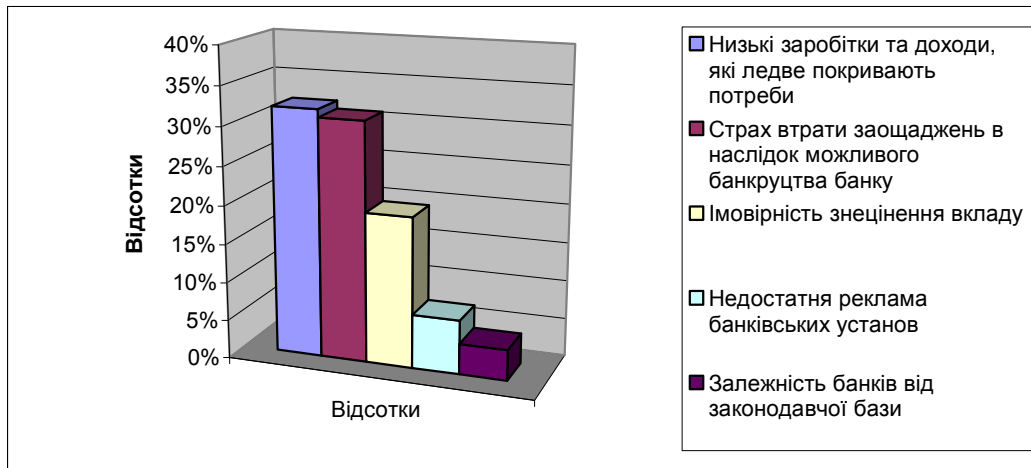

Рис. 3. Чинники, які стримують приплив грошових доходів громадян у банки

За результатами проведених досліджень, 27% респондентів нарікають на недосконалу систему гарантій за знеціненими вкладками; 20% – на непривабливість системи державного страхування вкладів (рис. 4). Порівняно невелика кількість опитуваних надає перевагу спеціальним інвестиційним програмам, які базувалися б на депозитах фізичних осіб.

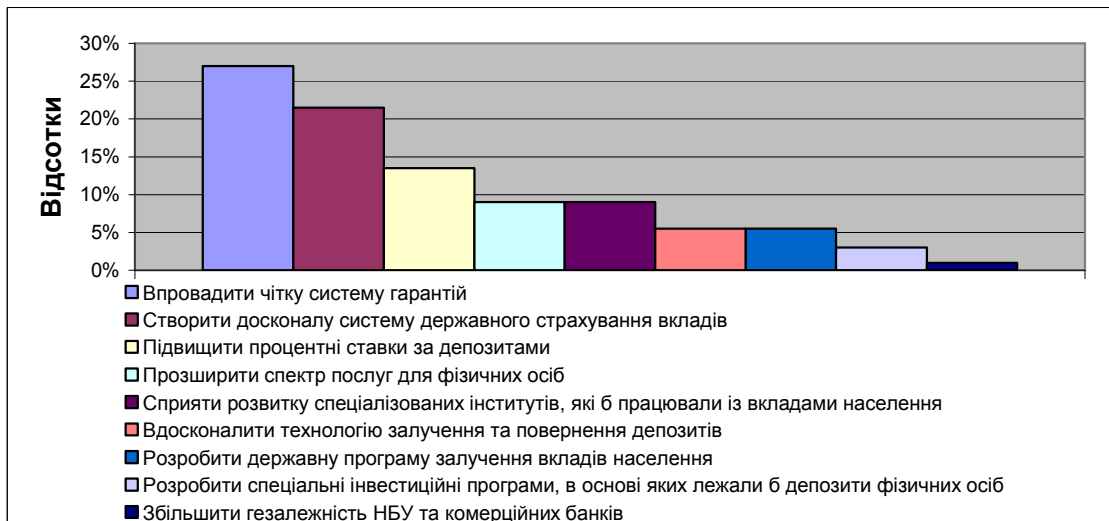

Рис. 4. Заходи для посилення припливу вкладів населення у національній валюті в банки України

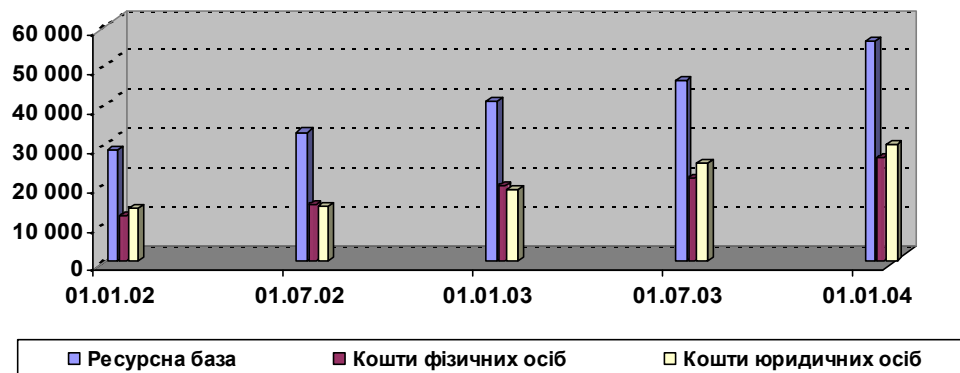

Рис.5. Динаміка ресурсної бази банків за 2000-2004 роки (у млрд.грн.)[1–4].

Їх приріст за 2000-2004 роки сягнув 70,8%. При чому більша питома вага належить вкладкам саме у національній валюті, що свідчить про зростання довіри громадян до національної грошової одиниці. А отже

можна прогнозувати що і надалі відбуватиметься позитивний приріст вкладів населення у банках регіону. Адже ринок банківських послуг для фізичних осіб є чутливим індикатором економіки в цілому, і коливання обсягів заощаджень населення на банківських рахунках відображають зміни що відбуваються в економіці країни: зміна демографічної ситуації, політики доходів і цін, особливостей розвитку і задоволення потреб, соціальної структури населення тощо.

Що стосується темпів зростання вкладів населення в банки, то на сьогоднішній день вони становлять 21 млрд. 407 млн. грн. [6], та за останніх 3 роки збільшилися у 7,3 рази. Покращилася також їхня структура: частка строкових депозитів зросла на 5% і становить 75,4%. Більша частина з них довгострокові, терміном понад один рік (три роки тому їх, частка становила всього 5,5%) [6]. Утім рівень довіри населення до банків в Україні все ще значно нижчий, ніж у західних країнах із високо розвинутими ринковими економіками і банківськими системами. Про це свідчать такі дані: на початку 2003 року вклади населення в банках України становили приблизно 30% від сумарних зобов'язань, що в 1,5-2 рази менше, ніж у банках західних держав, де ця частка коливається на рівні 60–80% [7, с.8]. Щоб наздогнати банківські системи економічного розвитку країн за цим показником, українським банкам потрібно приблизно 10 років при збереженні темпів зростання вкладів населення, які склалися в останні три роки. А для цього всім органам економічного та монетарного управління слід врахувати чинник довіри до банків при прийнятті будь-якого рішення, пов'язаного з діяльністю банківської системи.

Недостатність залучення коштів також пов'язана з тим, що населення України через слабкий розвиток фінансового ринку має обмежений вибір інструментів для капіталізації своїх гривневих заощаджень. Банківські депозити є поки що найдоступнішими з них. Але й цим інструментом населення користується лише за достатньої довіри до банків. За її відсутності, яка є і на сьогоднішній день, більша частина гривневих заощаджень (приблизно 25–35 млрд. грн. (включаючи валютні)) зберігається в готівковій формі, або ж дробиться на декілька депозитів для зменшення ризику втрат від банкрутства банків [7, с. 9].

Такий стан справ потребує комплексного вирішення проблеми і нового підходу як на макро рівні, де повинен здійснитися перегляд податкової політики у сфері оподаткування доходів громадян та відповідні законодавчі зміни. Так і на внутрібанківському рівні, де зміни повинні проходити у напрямку спрощення та зростання доступності операцій для фізичних осіб, а також розроблення схем ефективної співпраці з кожним клієнтом – фізичною особою та використання коштів з максимально можливою ефективністю при мінімальному рівні ризиковості цих операцій.

Підвищення довіри до банків – це актуальне завдання загальнодержавної ваги, зволікання з її вирішенням може найближчим часом відчутно загальмувати розвиток економіки країни. Тому необхідно, не відкладаючи вживати заходів:

- на самперед повинні діяти самі банки створюючи нові вигідніші для вкладників пропозиції;
- потрібно підняти питання про перегляд, тої частини закону (“Про податок з доходів фізичних осіб”) яка стосується оподаткування доходів фізичних осіб, отриманих від депозитних операцій;
- налагодити законодавчий і судовий захист прав та інтересів банкірів, що по суті, свідчить про недооцінку ролі банків і навіть певну неповагу до них з боку органів державної влади;
- також, щоб збільшити довіру до банку потрібно налагодити систему гарантування вкладів населення. Зважаючи на необхідність підвищення рівня надійності, фінансової стійкості та конкурентоспроможності банків на внутрішньому й міжнародних ринках, необхідно вжити заходів щодо:
 - підвищення ефективності контролю за діяльністю банків, досягнення повної відповідності Базельським принципам ефективного банківського нагляду, що передбачає вдосконалення чинного законодавства та нормативно-правових актів НБУ; впровадження оцінки банківської діяльності на консолідованій основі таз урахуванням ризиків; посилення контролю за власниками істотної участі та змінами у структурі власності;
 - підвищення рівня капіталізації банків, у т. ч. Шляхом залучення нових акціонерів, збільшення резервного фонду, результату діяльності, активізації процесів об'єднання банків, інтенсивнішого застосування процедури реорганізації банків шляхом приєднання та злиття малих і фінансове нестійких банків;
 - забезпечення участі всіх банків у єдиній інформаційній системі "Реєстр позичальників", що дасть змогу знизити кредитний ризик;
 - оптимізації структури капіталу, активів та зобов'язань, виходячи із завдань забезпечення фінансової стійкості банків та їх позитивного впливу на розвиток реального сектора економіки;
 - підвищення прибутковості банківських операцій, орієнтації на доходи від кредитування та обслуговування реального сектора економіки і зниження витрат за рахунок підвищення технологічності та комп'ютеризації банківських операцій, зменшення необґрунтованих витрат;
 - упередження здійснення банками сумнівних банківських операцій шляхом ідентифікації клієнтів та їх операцій, посилення боротьби з відмиванням брудних грошей, зокрема шляхом здійснення належного контролю за наявністю в банків положень, практики та процедур щодо протидії відмиванню грошей, набутих злочинним шляхом удосконалення чинного законодавства України з питань кредитування, посилення захисту прав та інтересів кредиторів, підвищення відповідальності учасників договірних відносин за неналежне виконання своїх зобов'язань, надання достовірних даних про фінансовий стан позичальника;
 - забезпечення довіри кредиторів і вкладників до банків шляхом підвищення стабільності, стійкості й конкурентоспроможності на світовому ринку банківської системи України, спроможної максимально та якісно задовольнити потреби економіки й населення у кредитах та інших сучасних банківських послугах.

Джерела та література

1. Динаміка фінансового стану банків України на 1 жовтня 2004 року // Вісник НБУ. – Листопад, 2004. – С.64–65.
2. Динаміка фінансового стану банків України на 1 липня 2002 року // Вісник НБУ. – Серпень, 2002. – С.50–51.
3. Динаміка фінансового стану банків України на 1 січня 2003 року // Вісник НБУ. – Лютий, 2003. – С.52–53.
4. Динаміка фінансового стану банків України на 1 січня 2004 року // Вісник НБУ. – Лютий, 2004. – С.44–45.
5. Спіфанов А.О., Міщенко В.І., Гребеник Н.І. Грошово-кредитна політика в Україні: тенденції та перспективи // Фінанси України. – 2000. – № 9. – С. 11–14.
6. Бюлетень НБУ. – 2005. – № 1.
7. Савлук М. Довіра населення, як чинник ефективної банківської діяльності. //Вісник НБУ. – Серпень, 2003. – С. 8–10.

Ванюшкин А.С.**ОЦЕНКА ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОСЛЕДСТВИЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ И ИНТЕГРАЦИИ ДЛЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ**

Глобальный характер мировой экономики и дальнейшее усиление взаимозависимости стран диктуют необходимость анализа последствий от участия в процессах глобализации и интеграции для национальных экономик.

На сегодняшний день не существует однозначного ответа на вопрос: стоит той или иной стране стать более открытой для мировых рынков или нет. Все зависит от конкретной ситуации. Теоретическим базисом для анализа ситуации может служить общепризнанная на сегодняшний день теория конкурентоспособности страны, разработанная М. Портером [5]. В соответствии с этой теорией, если после вовлечения в процесс глобализации страна повысила свою конкурентоспособность, то можно утверждать о положительном эффекте. В обратном случае можно говорить об отрицательном эффекте.

С методологической точки зрения, на наш взгляд, необходимо сравнивать 2 состояния страны: до вовлечения в процессы глобализации и после. Таким образом, определение эффективности для страны от участия в процессах глобализации опирается на анализ и сопоставление её конкурентоспособности до и после вовлечения страны в эти процессы.

Это требует учёта большого количества показателей. Представленный в различных источниках [1, 2, 3, 4, 6] массив показателей, по нашему мнению, целесообразно свести в 3 группы: количественные; качественные; структурные.

Для большего охвата анализа в первой и третьей группах целесообразно различать 3 уровня показателей (а, б, в):

1: 1а: - экспорт (X),
 - импорт (М),
 - инвестиции (I).

1б: - среднеотраслевая прибыль (П),
 - сумма налогов по отраслям (н),
 - субсидии по отраслям (с),
 - сумма кредитов, выданных по всем отраслям (кр).

1в: - дефицит бюджета (Дб),
 - расходы на науку и образование из бюджета (р),
 - расходы на НИОКР компаний (р*).

3: 3а: - структура инвестиций по категориям инвесторов и по отраслям;
 - структура экспорта по отраслям;
 - межотраслевые потоки товаров (пт) и знаний (инноваций, (i)). Последние оцениваются по количеству совместных разработок;

3б: - структура прибыли, налогов и субсидий по отраслям,
 - структура кредитов по отраслям;

3в: - разность (сопоставление) расходов на науку, субсидий, налогов.

Ко второй группе показателей с точки зрения теории конкурентоспособности М. Портера следует отнести:

- качество технологий (Кт);
- квалификация кадров ((научно-технических, управленческих и т.д., (Кк));
- острота конкуренции (количество фирм (N), способ конкуренции: ценовая, неценовая);
- наличие и уровень инфраструктуры (научной-технической, информационной, административной, физической и т.д.);
- характер (требуемость) спроса (возможно оценить по качеству товаров на внутреннем рынке);